

uradnih, vendar nestrokovnih podatkih naj bi jih bilo pri tem štetju nad 42.000), za štetje leta 1961 pa 14.984 Korošcev slovenskega jezika (po uradnih podatkih nekaj več kot 25.000 in to na reduciranem področju obveznega dvojezičnega šolstva). Sprejema tudi tezo, ne da bi jo nadrobneje utemeljeval, o raztresenosti slovenske manjšine na Koroškem; to naj bi dokazovali jezikovni podatki štetja leta 1961. Kolikor lahko presodimo Ermacorova stališča, vidimo, da izhaja iz stališča teritorialnega reševanja slovenskega vprašanja v okviru posameznih sodnih okrajev. — Za Štajersko navaja podatek štetja leta 1951, po katerem naj bi uporabljalo slovenščino kot občevalni jezik 977 Štajercev, medtem ko za leto 1961 ni več takih podatkov. — Po drugi strani pa Ermacora ugotavlja, da uradno ljudsko štetje leta 1961 podaja »manjšinsko strukuro mnogo manj natančno« kot tisto pred desetimi leti in podčrtuje »glasove« o nepravilnostih pri štetju leta 1961.

V Ermacorovem prispevku je dalje zanimiv pravni pretres položaja prizadetih manjšin v Avstriji in njihova zaščita (oziroma zakonodaja na podlagi člena 7 državne pogodbe). Tako opozarja, da pripadniki manjšine ne uživajo posebnih samoupravnih pravic, ampak le tiste, ki služijo prepovedi diskriminacij. Za položaj, ustvarjen ob razbijaških nastopih koroških protislovenskih krogov jeseni 1972, ki jim oblasti niso znale (ali hotele) stopiti na prste, bo vsekakor zanimivo opozorilo, da se prepoved diskriminacije ne izčrpava s prepovedmi, ampak obvezuje državo tudi k pozitivnim dejanjem. Ob koncu omenja še en pogoj za manjšinsko ureditev: namreč dejstvo, da mora ob državi priznati manjšino tudi večinsko prebivalstvo. Kako pa je del tega usmerjen na Koroškem, jesenski dogodki 1972. leta več kot zgovorno govore. — Za vsakogar, ki se zanima za vprašanja Slovencev v Avstriji, bo koristen razpravi priložen pregled dela ustrezne literature, deloma tudi v slovenskem jeziku.

Slovenskega vprašanja se mimogrede dotikata še dva prispevka. Prvega je pripravil umrli koroški socialistični poslanec v dunajskem parlamentu Max Neugebauer, po rodu Korošec. Zanimivost njegovega sestavka o šolstvu je zlasti v tem, da označuje nemško nacionalistično »vindišarsko teorijo« za nestrokovno in neznanstveno. Pri tem podčrtuje, da na Koroškem ni nobenega vindišarskega »vmesnega naroda« (Zwischennation) ter nadaljuje, da Slovenci, ki se sami označujejo za »Windische«, želijo s tem poudariti, da nočejo biti Slovenci. Drugi sestavek Wielanda Schmieda pa se nanaša na upodabljaljočo umetnost v Avstriji. Tako kot Neugebauer se tudi ta dotika poznamenovanja dela Korošcev z »vindišarsko« oznako ter meni, da se z »Windischen« (v navednicah) označuje avstrijske Slovence.

Tone Zorn

Martin Bernd, Deutschland und Japan im Zweiten Weltkrieg. Vom Angriff auf Pearl Harbor bis zur deutschen Kapitulation. Musterschmidt-Verlag, Göttingen-Zürich-Frankfurt/M., 1969, 326 strani.

Dasiravno je literatura o temah z območja nacionalsocialistične dobe že skoraj nepregledna, je najti le malo študij, ki postavljajo v središče obravnave odnose med tretjim rajhom in Japonsko. Če ne upoštevamo, da je britanski zgodovinar F. C. Jones že leta 1954 objavil delo *Japan's New Order in East*

Asia. Its rise and fall 1937—1945, ki je do danes ostalo temeljnega pomena, sta pravzaprav samo dve knjigi prišli do izsledkov, ki so še vedno vredni upoštevanja — namreč analiza, ki jo je izdal E. L. Presseisen pod naslovom **Germany and Japan. A Study in totalitarian diplomacy 1933—1941** (The Hague 1958) ter raziskava T. Sommerja **Deutschland und Japan zwischen den Mächten. Von Antikominternpakt zum Dreimächtepakt. Eine Studie zur diplomatischen Vorgeschichte des Zweiten Weltkrieges** (Tübingen 1962). Medtem ko Presseisen in Sommer končavata svoja prikaza nemško-japonskih odnosov pred začetkom vojne na Pacifiku, se začenja pričujoče delo freiburškega zgodovinarja Bernda Martina s pretehtanim in poučnim uvodom o predpostavkah nemško-japonskega vojnega zavezništva in nato na podlagi obsežnih virov in literature obravnava zvezo med Nemčijo in vzhodnoazijskim cesarstvom v dobi japonskega nenadnega napada na Pearl Harbor dne 7. 12. 1941 do kapitulacije nemškega rajha 7. 5. 1945.

Japonska je sicer 27. 9. 1940 sklenila »trojni pakt« z Nemčijo in Italijo, katerega cilj je bil ustvariti in obdržati »nov red« v Evropi in v »velikoazijskem prostoru«. Ne glede na to dejstvo pa Tokio ni seznanil nemškega vodstva s potekom svojih pogajanj za poravnavo z Washingtonom, ki so se pričela v aprilu 1941. Ko sta Hitler in Mussolini zvedela za neuspeh teh pogajanj, sta bila kljub temu pripravljena, da sta že v zgodnjih jutranjih urah 5. 12. 1941 — približno 60 ur pred začetkom napada na Pearl Harbor, ki ga je cesarski glavni stan v Tokiu štiri dni pred tem tajno določil za 8. 12. 1941 ob 00,00 po tokijskem času — pismeno prevzela nasproti japonski vladi nedvoumno obveznost »da se bosta udeležila vojne proti ZDA, za katero nista vedela, kdaj in kje bo izbruhnila«. Nekaj dni zatem, 11. 12. 1941, je bila v Berlinu podpisana nemško-japonsko-italijanska »pogodba o odklanjanju separatnega miru«, s katero države podpisnice niso samo predvidele zmagovitega konca vojne, ki so jim jo »vsilile« Združene države in Velika Britanija, temveč so se tudi sporazumele, da z Anglosasi ne bodo sklepale nikakršnega separatnega miru ali premirja. Neposredno po podpisu tega sporazuma, ki je pomenil zvezo z možnostmi za globalno strateško načrtovanje, sta Nemčija in Italija napovedali vojno Združenim državam. »Nemška vojna napoved« — tako potrjuje Martin sodbo, ki jo je že leta 1965 izrekel Hillgruber v *Hitlers Strategie* — »predvsem ni bila samostojen in svoboden Hitlerjev sklep, ki bi ga bilo mogoče primerjati z odločitvami za prejšnje vojne pohode, ali nemara smotrni zunanjepolitični ukrep. Bolj je bila posredna posledica resignacije ob neuspehu bliskovite vojne na vzhodu, ki je naraščala v Hitlerju od oktobra 1941, in jo je mogoče razložiti samo kot ‚beg naprej,‘ ki je neposredno izhajal iz potrditve zveze z Japonsko.« Še več: »Ta velika gesta vojne napovedi je morala demonstrativno končati omahljivo ambivalentnost nemške zunanje politike.«

Na japonsko zahtevo je bila 18. januarja 1942, torej še ne celih šest tednov po podpisu »pogodbe o odklanjanju separatnega miru«, (Nichtsonderfriedensvertrag), sklenjena vojaška konvencija med Nemčijo, Japonsko in Italijo, v kateri se je še toliko bolj izrazila različnost politično-strateških ciljev pri partnerjih v tem sporazumu; ta namreč ni bil toliko usmerjen v skupno delovanje, temveč bolj v ločitev operacijskih območij na 70° vzhodne dolžine, se pravi, v pogodbeno določeno delitev vzhodne poloble na vplivne cone, namreč

na evropsko-afriško območje obeh sil osi in na »velikoazijsko sfero blaginje« Japonske; zato je treba v tej konvenciji videti »politično sporazumevanje«.

Nasprotnost interesov, za katere sta si prizadevali predvsem Nemčija in Japonska, pa tudi Italija, se razen tega ni razkrivala le na maloštevilnih sejah, na katerih so se zbirale »komisije trojnega pakta«. Pokazala se je tudi, ko je leta 1942 šlo za to, da bi se sporazumeli o ravnanju proti kolonialnim posestim sovražnih ali nevtralnih sil — proti Indiji kot »jedru britanskega imperija«, proti Madagaskarju kot prevladujočemu položaju za plovbo v zahodnem Indijskem oceanu in proti Timorju kot največjemu med Malimi sundskimi otoki pred severno avstralsko obalo.

Še pomembneje pa je bilo to, da so pojmovanja o japonski udeležbi v vojni, ki so jih v letih 1941 in 1942 zastopali Hitler, Ribbentrop, vrhovno poveljstvo kopenske vojske in vodstvo pomorskih operacij in ki so se sicer kar občutno razhajala, ostala nezdružljiva z japonskimi prizadevanji za posredovanje med rajhom in Sovjetsko zvezo. Strateški zamisli nemškega in japonskega vodstva sta bili celo tako nasprotni, da ni globalno vodenje vojne v koaliciji nikoli prišlo niti v območje možnosti: medtem ko se je vojna proti Sovjetski zvezi izkazala v svoji brezpogojnosti kot konstitutivni dejavnik za nemško hotenje in ravnanje, je japonski vojni načrt, ki je nastal pod prevladujočim vplivom cesarske mornarice, a ob odporu kopenske vojske (ki je mislila na sodelovanje z Nemčijo), meril izključno na boj proti Anglosasom.

Kakor si torej Nemčija in Japonska v letu 1942 nista prizadevali, da bi razumeli svoje strateške ofenzivne zamisli kot dejavnike globalnega vojskovanja in jih ustrezno uglasili druga z drugo, tako po japonskem porazu v bitki letal in letalonosilk pri Midwayu in po sovjetski zmagi pri Štalingradu sploh nista spoznali nujnosti, »da bi se vsaj skupno branili«. Namesto tega sta še naprej mislili na to, »da bi sami pred seboj in pred partnerjem vzdrževali fikcijo moči in nepremagljivosti« in se tako »v ideološko-mistično utemeljeni iluziji končne zmage opotekali nasproti totalnemu porazu«.

V zadnjih letih vojne je sicer v nemško-japonskih gospodarskih odnosih, ki so do 1943 pomenili najmanj razveseljivo poglavje v zvezi med kljukastim križem in sončnim praporom, počasi prihajalo do sporazumevanja. Tudi v marsikaterem političnem, mornariškem in oborožitveno-tehničnem vprašanju se je začelo sodelovanje, ki je postajalo toliko intenzivnejše, kolikor bolj brezupna je bila defenziva, v katero sta se čedalje bolj pogrezali Nemčija in Japonska. Vendar se je Hitler nenehno odtegoval japonskemu pritisku, katerega cilj je bil pripraviti Nemčijo do tega, da bi sklenila separaten mir s Sovjetsko zvezo, ki ga — po pojmovanju Tokia — Rooseveltova formula o »brezpogojni kapitulaciji« vendarle ni izključevala in ki do konca leta 1943 nikakor ne bi bil nemogoč. Ali če povemo z Martinom: »Ena sama negotova možnost, da bi v svetovni vojni vzdržali vsaj na eni fronti, bi bila v sklenitvi nemško-ruskega separatnega miru. Za to, da je ta politično-diplomatska možnost ostala neizkoriščena, je nedvomno kriv Hitler, ki se je togo zavzemal za rasno uničevalno vojno proti 'boljševiškim hordam', in poslušni politiki ter vojaki, ki so šele po invaziji — veliko prepozno — pretehtavali politične alternative«. Z drugimi besedami: o bodočnosti Japonske je odločilo razmerje med Nemčijo in Sovjetsko zvezo. Vsekakor se je zveza med Berlinom in Tokiom — ki ni bila »alianca

naključnih zaveznikov«, kakor meni Sommer, temveč bolj koalicija, v kateri obema partnerjema kljub bombastičnim izjavam nikakor ni manjkalo medsebojnega nezaupanja, pač pa resnične pripravljenosti na sodelovanje — končala 6. 5. 1945, ko je sporočilo o bližnji nemški kapitulaciji dalo japonskemu vodstvu povod, da je odpovedalo vse pogodbe s poraženo Nemčijo, ne da bi Sovjetska zveza zaradi te »geste« postala kaj bolj naklonjena vzhodnoazijskemu cesarstvu.

Deutschland und Japan im Zweiten Weltkrieg je študija, ki — za razliko od mnogih drugih raziskav iz sodobne zgodovine — zbuja simpatije s pretehtano temeljitostjo, s katero je avtor uporabil gradivo v aktih, ki mu je bilo dostopno, med drugim že samo daleč čez 100 000 strani neizdanih arhivalij in priročne publikacije. Tej metodični akribiji ustreza kot posledica diferencirnega načina opazovanja presenetljivo obilje novih spoznanj. Ne le da je treba tezo, ki so jo doslej pogosto propagirali in po kateri naj bi bili Nemčija in Japonska usmerili svoje delovanje v drugi svetovni vojni po »načrtu svetovne zarote« v razdelitev zemlje na dvoje, odslej šteti za nevzdržno. Tudi ne bo več mogoče dvomiti, da trditev, ki so jo po letu 1945 postavljali tako Nemci kot Japonci in po kateri nemško-japonska zveza ni imela nikakršnega učinka na potek vojne, sodi na področje legend. Seveda utegne biti še bolj poučno, da tudi Martinova knjiga razločno kaže vprašljivost mnenja, ki bi še zmeraj rado dopovedalo, da je bil Hitler bolj oportunist kakor doktrinar. Avtor vsaj za zdaj še ni mogel navesti dokončnih dokazov za svoje pojmovanje, da bi bili japonski poskusi posredovanja za separatni mir med Berlinom in Moskvo vsekakor še ob koncu leta 1943 lahko pripeljali do nemško-sovjetske poravnave, ko bi le Hitler ne bil tako dogmatično opredeljen v svojem hotenju; toda tudi če tega ne spregledamo, ostaja delo, ki je odlično opremljeno s številnimi dokumenti, fotografijami in zemljevidi, nadvse dragocen prispevek k važnemu področju sodobne zgodovine.

Josef Schröder

Prevedel Darko Dolinar

Ivan Ferlež, Druga grupa odredov in štajerski partizani 1941—1942. Knjižnica NOV in POS 2, Partizanska knjiga, Ljubljana 1972, 640 strani

Sodelavec ljubljanske skupine Vojaškega zgodovinskega inštituta polkovnik Ivan Ferlež je v svoji knjigi Druga grupa odredov in štajerski partizani 1941—1942 združil dve komponenti: izkušnje dolgoletnega dela na pripravljanju rokopisov vojaško-zgodovinskih del, ki so doslej izšle kot plod stalnega sodelovanja Vojaškega zgodovinskega inštituta in Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, ter lastna doživetja kot udeleženca narodnoosvobodilnega boja prav v tej enoti. To mu je omogočilo, da se je lotil orisa dogajanj v letih 1941 in 1942, ki so povezana z zastavljeno temo, z večjo mero realizma in da je lažje prebrodil težave, ki jih prinašata slehernemu zgodovinarju pomanjkanje in pomanjkljivosti gradiva.

Čeprav začetni del njegovega orisa, ki obsega poglavje o operacijskem področju 2. grupe odredov, kratek opis nemškega in italijanskega okupacijske-